

Jeugdigen, jeugdhulp en Covid-19

Analyse eerste uitbraak en aanbevelingen voor de sector

Jeugdigen en gezinnen moeten ook in tijden van Covid-19 goede hulp krijgen. De IGJ wil daar als toezichthouder aan bijdragen en geeft met deze rapportage inzicht in hoe de jeugdhulp is vormgegeven sinds de uitbraak van Covid-19, welke lessen zijn geleerd sinds de maatregelen van maart 2020 en waar jeugdhulpaanbieders rekening mee dienen te houden in voorbereiding op eventuele nieuwe maatregelen. De IGJ verwacht dat jeugdhulpaanbieders de positieve ervaringen vasthouden en de geleerde lessen blijven vertalen naar hun eigen uitvoeringspraktijk.

Jeugdigen, het virus en de maatregelen

Tot in augustus is de *impact van het virus* op jeugdigen en op de jeugdsector relatief laag geweest, door de lage besmettingsgraad onder jeugdigen en personeel. Dat is in lijn met het lage aantal besmettingen onder jeugdigen buiten de jeugdhulp.

De *impact van de maatregelen* op jeugdigen was echter groot. Dat geldt voor alle Nederlandse jeugdigen. Juist voor hen is het belangrijk samen te kunnen zijn, perspectief te hebben en zich te kunnen ontwikkelen - in alle vrijheid. Voor jeugdigen in de jeugdhulp geldt dat nog sterker: zij lopen op dit gebied al zoveel mis. De maatregelen zorgden voor verergering van de problematiek van deze jeugdigen. Denk aan de jeugdigen met een kwetsbare mentale gezondheid die hun structuur kwijtraakten, jeugdigen die al een onderwijsachterstand hadden of jeugdigen met ouders die in een vechtscheiding zitten. Maar ook op jeugdigen die nog geen hulp kregen, maar dat wél nodig hadden, hebben de maatregelen veel impact gehad. Het zicht op de veiligheid van deze jeugdigen werd beperkt door het sluiten van scholen, vrijetijdsbesteding en dagopvang.

Tijdens het sluiten van scholen heeft een aantal jeugdigen zich eenzaam gevoeld. Jeugdprofessionals geven aan dat voor jeugdigen in kwetsbare posities het sluiten van school of dagbesteding – en daarmee het wegvallen van de dagelijkse structuur – heeft geleid tot een

toename in verveling, angst, agressie of verslaving. De jeugdgezondheidszorg merkte een stijging van het aantal jeugdigen met overgewicht.

Voor een groep jeugdigen pakten de maatregelen juist ook positief uit: zij hadden baat bij het thuisonderwijs en veel thuis zijn. Sommige gezinnen lijken baat te hebben bij de rust van minder bemoeienis door hulpverleners in het gezin en minder druk van buitenaf.

Nog niet alle gevolgen van de maatregelen zijn op dit moment te overzien, daarvoor is de tijd te kort. Maar dat de maatregelen veel impact hebben gehad op de Nederlandse jeugdigen, is duidelijk.

Veerkracht en creativiteit

Door de inzet van de intelligente lockdown is veel preventieve en ambulante hulp aan jeugdigen af- of uitgesteld. Residentiële jeugdhulp en crisishulp liepen wel door.

In de loop van de tijd kwam de meeste hulp weer op gang, vaak met veel creativiteit van de hulpverleners. Jeugdhulp kreeg een andere uitvoering, door bijvoorbeeld beeldbellen met jeugdigen of een wandeling in de buitenlucht. In de residentiële jeugdhulp moest onderwijs of dagbesteding verzorgd worden, in samenwerking met de scholen. Dat was niet altijd makkelijk, omdat bijvoorbeeld leerkrachten niet wilden komen op de locaties. Ook werd op sommige plaatsen gewerkt met kleinere groepen dan gebruikelijk, omdat anders de anderhalve meter afstand niet gewaarborgd kon worden. Positief gevolg is dat de jeugdigen het op deze kleinere groepen goed deden, omdat ze bijvoorbeeld minder prikkels kregen. Er zijn in de afgelopen periode waardevolle aanvullingen ontwikkeld op bestaande werkwijzen in de jeugdhulp. Medewerkers toonden zich veerkrachtig en creatief.

Jeugdhulpaanbieder: De wandelingen houd ik er zeker in. Veel jeugdigen ervaren het als prettiger om van zich af te praten in een meer ontspannen omgeving.

Aanbieders, gemeenten en jeugdhulpregio's hebben tijdens de eerste golf bestaande samenwerkingsverbanden gebruikt om hulp te kunnen (blijven) bieden. Sommige gemeenten hebben financiering van niet geleverde hulp én alternatieve hulp geboden en de vaste regels en afspraken laten varen. Deze gemeenten gaven aanbieders vertrouwen en ruimte om voor jeugdigen te doen wat nodig is, met de afspraak later de balans op te maken.

Later of geen passende hulp

Met name de preventieve en ambulante hulp aan jeugdigen en hun gezinnen is uitgesteld of afgesteld. De belangrijke preventieve taak van de jeugdgezondheidszorg (JGZ) is onder druk komen te staan, doordat scholen gesloten waren en de medewerkers moesten inspringen bij het afnemen van Covid-19-testen, het doen van bron- en contactonderzoek en de individuele uitvoering van massavaccinaties. Een belangrijke zorg zijn kwetsbare gezinnen, waarbij het risico bestaat dat zij laat of niet in beeld zijn gekomen. Gezinnen waarbinnen bestaande onveiligheid nog niet is gesignaleerd en voor de buitenwereld onder de oppervlakte speelt, gezinnen die door de crisis hard geraakt zijn (baan kwijt, financiële problemen) of gezinnen die naar het land van herkomst zijn vertrokken.

Bij bijvoorbeeld de wijkteams en de jeugd GGZ is een terugloop van het aantal aanmeldingen. Dit heeft te maken met minder verwijzingen, maar ook met het midden van hulp door ouders en jeugdigen, vanwege angst voor besmetting.

Als jeugdigen niet met hulp starten terwijl ze dit wel nodig hebben, kan hun problematiek verergeren of zelfs chronisch worden. Het risico bestaat dat lichtere problematiek verzwaart, waardoor op een later moment zwaardere hulp nodig zal zijn.

In de zwaardere jeugdhulp vormen de doorstroom vanuit de gesloten jeugdzorg en instroom in residentiële zorg (al dan niet vanuit ambulante zorg) een probleem. Voor een jeugdige in deze situatie is de impact van uitgestelde hulp groot, bijvoorbeeld als hij zijn perspectief ziet vervliegen doordat een vervolgplek na de gesloten jeugdzorg toch niet beschikbaar blijkt.

Werken en leven in de anderhalve meter jeugdhulp

In de hulp aan jeugdigen is het belang van nabijheid groot. Medewerkers in de residentiële jeugdhulp liepen echter tegen grenzen aan van wat mogelijk is om op anderhalve meter hulp te bieden, omdat ook zij afstand moesten houden van de jeugdigen. Aanbieders vonden het lastig om een goede balans te vinden tussen persoonsgerichte zorg en uniforme maatregelen gericht op infectiepreventie. Zij kozen dan eerder voor beperkende maatregelen dan nodig. Jeugdigen vonden de maatregelen in de residentiële hulp over het algemeen streng. De gevolgen waren voor jeugdigen soms heel groot als ze zich niet aan de maatregelen hielden. In de ambulante zorg beperkte de anderhalve meter maatregel de mogelijkheid van huisbezoeken, met name bij klein behuise gezinnen. Ook zetten gecertificeerde instellingen de begeleide omgang met ouders stop, omdat ze dit niet als kernactiviteit zagen.

De mogelijkheid voor bezoek op residentiële locaties was beperkt. Jeugdigen konden hun ouders en netwerk niet of minder zien doordat zij niet naar huis mochten of geen bezoek konden ontvangen. Verder stemden pleegouders of gezinshuisouders niet altijd in met bezoek, bijvoorbeeld omdat iemand in het gezin of gezinshuis tot een risicogroep behoorde. In veel gevallen zijn er wel extra mogelijkheden geboden om contact te houden via (beeld)bellen. Sommige jeugdhulpaanbieders gaven jeugdigen de mogelijkheid een wandeling te maken met hun ouders, of zij konden hun ouders zien in een aparte ruimte en op 1,5 m afstand. Contact met ouders of andere belangrijke naasten is essentieel voor de ontwikkeling van jeugdigen en een belangrijk kinderrecht.

Jeugdhulpaanbieder: Wat ik op dit moment als lastig ervaar is fysieke ketenoverleggen plannen. Ik kan namelijk te weinig beschikken over grote ruimten zodat afstand in acht genomen kan worden.

Het werk van medewerkers in de jeugdhulp is in korte tijd veranderd, zij moesten ander werk verrichten, hetzelfde werk op een andere wijze uitvoeren en meer uren en/of op andere tijden werken. Met name doordat de werkdruk in de jeugdhulpsector al hoog was, bestaat het risico dat de door maatregelen toegenomen werkdruk voor medewerkers te hoog is.

Financiële zorgen voor aanbieders en gemeenten

De financiële positie van een deel van de jeugdhulpaanbieders was voor het uitbreken van de coronacrisis zwak. Als gevolg van het verlenen van minder jeugdhulp hebben aanbieders minder inkomsten, terwijl ze meer kosten maken om de hulp aan te passen. Jeugdhulptrajecten duren in de Covid-19-periode vaak langer.

De Covid-19-regelingen voor jeugdhulpaanbieders zijn niet voor iedereen duidelijk. Gemeenten zijn daardoor verschillend omgegaan met compensatie van jeugdhulpaanbieders. De Jeugdautoriteit presenteert medio september de resultaten van haar derde quick scan naar de effecten van Covid-19.

Als aanbieders vanwege financiële problemen moeten stoppen, dan heeft dit direct gevolgen voor de continuïteit van de jeugdhulp aan individuele jeugdigen. Daarnaast levert dit, zeker daar waar het gaat om bepaalde vormen van specialistische, zwaardere jeugdhulp, ook ernstige problemen op voor de continuïteit en beschikbaarheid van jeugdhulp in algemene zin.

De jeugdige en zijn gezin centraal

De IGJ vindt dat de gezonde en veilige ontwikkeling van jeugdigen centraal moet staan in de jeugdhulp, ook bij een tweede uitbraak van het Covid-19-virus. Dat betekent dat het uitgangspunt moet zijn dat de noodzakelijke hulp (zowel preventief, ambulant als residentieel) aan kwetsbare jeugdigen en hun ouders doorgang vindt en dat jeugdigen tijdig kunnen in- en doorstromen. De hulp moet worden ingezet op het goede moment, waarbij onveilige situaties en verergering van problematiek als gevolg van Covid-19-maatregelen zo veel mogelijk beperkt worden.

Medewerkers hebben ruimte en de middelen nodig om maatwerk te kunnen bieden, afwegingen te maken in het belang van de individuele jeugdige en/of zijn gezin. Ze moeten de hulp kunnen bieden waarvan is ingeschat dat deze noodzakelijk is voor een jeugdige (en waarvoor geen gelijkwaardige alternatieven beschikbaar zijn).

Jeugdhulpaanbieder: Maar het heeft ook positieve kanten. Eén van de ouders die normaal gesproken niet fysiek aanwezig kan zijn, kan er met beeldbellen wel bij zijn.

Het perspectief van de jeugdige is leidend bij de inzet van de noodzakelijke hulp. Voor veel gezinnen en jeugdigen is beeldbellen een voldoende alternatief gebleken voor face-to-face contact. Voor eerste contacten en veiligheidsinschattingen met ouders en jeugdigen die (mogelijk) te maken hebben met kindermishandeling, verwaarlozing of huiselijk geweld moeten de mogelijkheden voor het veilig kunnen uitvoeren van face-to-face contact optimaal zijn (denk aan Covid-19-testen en de beschikbaarheid van persoonlijke beschermingsmiddelen).

Duidelijkheid voorop

Het is belangrijk jeugdigen actief te betrekken bij het vormgeven en verwoorden van (nieuwe) maatregelen. Op deze manier kan het draagvlak onder jeugdigen voor de maatregelen worden vergroot. Het is belangrijk om duidelijk en aansprekend te zijn in de communicatie over de maatregelen, op het niveau van jeugdigen en hun ouders. Dit helpt om jeugdigen en hun ouders hun verantwoordelijkheid te laten nemen. Dit geldt zowel voor de algemeen geldende landelijke maatregelen, als voor maatregelen die jeugdhulpaanbieders specifiek voor hun cliënten nemen.

Jeugdhulpaanbieder: Voor ouders met een licht verstandelijke beperking is het beeldbellen bijvoorbeeld ingewikkeld. Campagnes over de coronamaatregelen begrijpen ze niet.

Aanbevelingen

Oog voor het perspectief van jeugdigen

Het is belangrijk jeugdigen actief te betrekken bij het vormgeven en uitvoeren van (nieuwe) maatregelen en de mogelijkheden om het draagvlak onder jeugdigen voor deze maatregelen te vergroten. Dit helpt om jeugdigen hun verantwoordelijkheid te laten nemen. Ook gezien de weerstand onder jeugdigen tegen de maatregelen én de rol die zij in toenemende mate lijken te spelen bij het verspreiden van het coronavirus. Dit geldt zowel voor de algemeen geldende landelijke maatregelen, als voor maatregelen die jeugdhulpaanbieders specifiek voor hun cliënten nemen. Wees helder in de communicatie naar jeugdigen over de maatregelen en het waarom.

Continuïteit en financiële zekerheid

Borg continuïteit van jeugdhulp en een goede in- en doorstroom van jeugdigen in de jeugdhulp, ook in geval van een nieuwe Covid-19-uitbraak. Laat ruimte aan professionals om maatwerk te kunnen leveren, afwegingen te maken op het niveau van de individuele jeugdige en/of zijn gezin.

Faciliteer professionals

Professionals en hun instellingen moeten zodanig gefaciliteerd worden om die hulp te kunnen bieden waarvan is ingeschat dat deze noodzakelijk is voor een jeugdige (en waarvoor geen gelijkwaardige alternatieven beschikbaar zijn). Het perspectief van de jeugdige moet leidend blijven bij het inzetten van de noodzakelijke hulp. Voor veel gezinnen/jeugdigen is beeldbellen een goed alternatief gebleken voor face-to-face contact. Voor eerste contacten en veiligheidsinschattingen met ouders en jeugdigen die (mogelijk) te maken hebben met kindermishandeling, verwaarlozing of huiselijk geweld moeten de mogelijkheden voor veilig face-to-face contact optimaal zijn (denk aan Covid-19-testen en de beschikbaarheid van persoonlijke beschermingsmiddelen).

Eenduidigheid en maatwerk

Het leveren van maatwerk op basis van professionele inschattingen is belangrijk. Maatwerk kan tegelijkertijd leiden tot een ervaren oneerlijkheid. Dit geldt zowel voor maatwerk binnen regio's (bijvoorbeeld bij verschillende maatregelen per regio vanwege verschillende aantallen besmettingen) als binnen instellingen (waarom mag de ene jeugdige wel bezoek ontvangen en de andere niet). Daarom is het belangrijk om eenduidigheid te hanteren waar dit kan en uitleg te geven wanneer maatwerk gepast is.

Feiten en cijfers

Zicht op veiligheid

91% van de ondervraagde jeugdhulpaanbieders had zicht op de veiligheid van jeugdigen en hun gezin tijdens de Covid-19 maatregelen.

Uitstel van jeugdhulp

60% van de ondervraagde jeugdhulpaanbieders heeft hulp moeten uitstellen.

Afstel van jeugdhulp

29% van de ondervraagde jeugdhulpaanbieders heeft hulp moeten afstellen.

Jeugdigen buiten beeld

25% van de ondervraagde jeugdhulpaanbieders denkt dat er op dit moment jeugdigen of gezinnen buiten beeld zijn als gevolg van de Covid-19-maatregelen.

Geen bezoek ouders

Bij 32% van de ondervraagde jeugdhulpaanbieders met residentieel aanbod kon het bezoek van ouders geen doorgang vinden.

Zorgen tweede golf

71% van de ondervraagde jeugdhulpaanbieders maakt zich zorgen over de voorbereiding op een eventuele tweede Covid-19-golf. De zorgen zijn van uiteenlopende aard. Het betreft zorgen over de financiële gevolgen voor aanbieders, over het zicht op jeugdigen, over de nalevingsbereidheid van maatregelen, de draagkracht van jeugdigen, ouders en professionals, het ontstaan van onveilige thuissituaties, beschikbaarheid van personeel.

Bronnen

Voor dit beeld heeft domein Jeugd een belronde uitgevoerd onder jeugdhulpaanbieders, Veilig Thuis, jeugdhulpregio's verspreid over heel het land. Daarnaast zijn er ook branche- en beroepsverenigingen gebeld. Domein Jeugd heeft gebeld met 84 organisaties, waarvan:

- 63 jeugdhulpaanbieders
- 13 jeugdhulpregio's
- 8 branche- en beroepsverenigingen

De jeugdhulpaanbieders betreffen zowel grote als kleine aanbieders, residentiële en ambulante aanbieders, jeugd-GGZ, jeugd-GZ, JGZ-aanbieders en lokale teams.

Wat doet de IGJ

Voor jeugdigen is het belangrijk dat zij naar school kunnen blijven gaan, zodat zij samen kunnen zijn, perspectief hebben en zich kunnen ontwikkelen. Specifiek voor jeugdigen uit kwetsbare gezinnen is het belangrijk dat zij hetzij via school, hetzij via dagopvang, hetzij via ambulante hulp in beeld blijven. Ook is belangrijk dat de noodzakelijke hulp kan worden ingezet op het goede moment en dat onveilige situaties of verergering van problematiek als gevolg van Covid-19-maatregelen zo veel mogelijk beperkt worden.

De IGJ zal in haar toezicht nagaan of jeugdhulpaanbieders voldoende anticiperen op de huidige, en zijn voorbereid op eventueel nieuwe, maatregelen in het kader van Covid-19. Daarnaast kijkt de IGJ in haar toezicht naar de impact van de genomen maatregelen en de mate waarin instellingen binnen de mogelijkheden en beperkingen die het virus met zich meebrengen, maatwerk blijven leveren in het belang van een gezonde en veilige ontwikkeling van jeugdigen. De IGJ ziet er op toe dat jeugdigen en gezinnen door de maatregelen niet de jeugdhulp onthouden wordt die ze anders wel hadden gekregen.

De IGJ kan haar werk beter doen als goede voorbeelden, zorgen en signalen over de jeugdhulp van ouders, medewerkers en bestuurders haar bereiken. U kunt de inspectie bereiken via:

- [LinkedIn](#)

- [Twitter](#) @InspecteurJeugd
- [LMZ](#)